

Tuula Kotilainen

Loviisasta *Ta'hit* Kuopioon
hela buntten!

K. G. ja Ina Levanderin
perheen tarina

Loviisasta *Tä hit* Kuopioon
hela buntten!

K. G. ja Ina Levanderin
perheen tarina

Tuula Kotilainen

Loviisasta *Tä hit* Kuopioon
hela buntten!

K. G. ja Ina Levanderin
perheen tarina

K. G. Levander -sukuyhdistys ry

© Tuula Kotilainen ja K. G. Levander -sukuyhdistys ry

Kustantaja: K. G. Levander -sukuyhdistys ry

Kannen suunnittelu ja kirjan taitto Joel Pihlaja.

Kannen kuva: K. G. ja Ina Levanderin lapset ja Lignellin
perhe Kuopiossa 1880-luvulla (Tuula Kotilaisen arkisto).

Takakannen kuva: Tuula Kotilainen (Pekka Elomaa).

ISBN 978-952-94-8315-0

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

Sisällys

Esipuhe.....	6
Henkilöt.....	11
1. Karl Gustaf Levander - syntymästä 1835 kesään 1862.....	13
2. Ina Levander o.s. von Pfaler - syntymästä 1844 kesään 1862.....	21
3. Levanderin perhe Loviisassa 1862–1882.....	31
4. K. G. Levanderin kuolema.....	65
5. Lähtö Loviisasta	75
6. Kaikki muuttui: Kuopio 1880–1900	79
7. Lignellit.....	89
8. Levanderit.....	121
9. Kuopiolaisia.....	137
10. Paluu Hauholle.....	155
11. Suku etsii isää.....	161
Keskeiset lähteet.....	170

Esipuhe

Levanderin perheen tarina on vuosikymmenet tavallaan päättynyt sanoihin ”Ta’ hit hela bunten”. Siis siihen, kun vanhemmat, Ina ja Karl Gustaf, olivat Loviisassa kuolleet ja heidän seitsemän lastaan saivat uuden kodin Kuopiosta Inan sisaren Hanna Lignellin ja hänen miehensä Hugon luona. Tästä eteenpäin ei kertomusta ole jatkettu. Tarinaan on jäänyt iso aukko. Nuorten elämä kuitenkin jatkui uusissa puitteissa Lignellien perheessä. Miten se sujui? Mikä oli muutoksen merkitys?

Jotta Levanderin perheen tarina muodostaisi ehjän kaaren, tuntui aiheelliselta tutkia ja valottaa nuorten kasvua ja kypsymistä Kuopiossa. Tutustua Lignelleihin ja Levanderien uuteen kasvuympäristöön. Kuopio oli 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti vireä kaupunki.

Samalla tarinasta kehittyi kuvaus sukulaisuuden merkityksestä ja voimasta.

”Bunten” alkoi hiljalleen fyysisesti hajota, kun sisarukset toinen toisensa jälkeen jatkoivat opiskelua Helsingissä. Sen vaiheen jälkeen kaksi heistä jäi Kuopioon koko loppuelämäkseen, kaksi asettui aluksi perheineen Kuopioon ja siirtyi myöhemmin muualle. Kolme vanhinta sijoittui valmistumisensa jälkeen eri tahoille: Kuhmoisiin, Käkisalmele ja Helsinkiin.

Sukutarinan syntyhistoriaa

Isoäitini Aija Kotilainen täytti 90-vuotta 25.4.1964. Seuraavana päivänä juhlittiin Aijaa Levanderien perinteiden mukaisesti ja heidän ehdotuksestaan: juhhalounas Kuopion Klubilla. Siellä oli läsnä Turusta ja Helsingistä tulleita Levandereita, joille Aija oli tati tai isotäti: he olivat Aijan veljien ja Hanna-sisaren lapsia. Tietysti siellä oli myös omaa perhettä. Levanderit liittivät Kuopion vierailuun myös sukkukokouksen, jonka osana oli Aijan syntymäpäiväjuhla.

Minua oli pyydetty esitelmöimään tilaisuudessa Aijan elämän vaiheista. Päivän-sankari tarkasti esitykseni, minkä johdosta pidän sitä tärkeänä lähteenä edelleen. Esitelmäni pohjalta valmistelin myöhemmin pienimuotoisia esityksiä joihinkin sukutapaamisiin ja tilaisuuksiin. Näin kertyi lisää tietoa Levander-sisaruksista. – Aihe jäi muhimaan...

Innostava haaste oli Veikko Levanderin tyttärenpojan Seppo Kairan kanssa 4.4.2012 pidetty luento Kuopion pääkirjaston luentosalissa. Aiheena oli ”Kolme sukua ja likööri”. Tilaisuuden järjesti Savon Sukututkimusharrastajat ry. Luentoni myös julkaistiin yhdistyksen lehdessä. – Likööri-aihe oli Sepon osuutena ja perustui hänen työn merkeissä tapahtuneisiin yhteyksiinsä likööriä valmistavan OY Gust. Raninin kanssa.

Keväällä 2013 sukuyhdistys teki retken Loviisaan. Ohjelmaan kuului valmistamani luento, jonka laajuus oli jo yli 20 sivua. Esitys perustui hallussani olleisiin sukulaisen muisteluksiin (alempana luettelo) ja muun muassa Aura Jurvan Kosken pitäjän vaiheista kertovaan kirjaan.

Johtokunnan kokouksessa Erkylässä 24.11.2013 päätettiin, että teen esityksiini ja muuhun materiaaliin perustuvan kirjan. Tuosta päätöksestä on nyt 10 vuotta.

Osa tästä ajasta oli koronan merkitsemää. Ei ollut menemistä arkistoihin tai sukulaisia ja heidän arkistojaan katsomaan. Hyvä puoli siinä oli, että oli projekti, johon syventyä, ja työrauhaa.

Lähteiden historiaa

Tämän kirjan päähenkilöt ovat jo poissa. Koska tavoitteenani on ollut tehdä heidät tutuiksi ja läheisiksi, olen antanut paljon tilaa sille ainoalle aineistolle, joka tuo heidät lähelle: kirjeet, runot, muistelut – heidän oma kädenjälkensä, ajatuksensa, tunnetilansa, kerrontansa. Tekstien kautta he ovat kosketusetäisyydellä.

Erityisen paljon on käytössäni ollut Aija Kotilaisen aineistoa. Minulle Aija on ollut elävä todistaja perheen vaiheista ja tärkeä lähde. Hän eli 93-vuotiaaksi, ja olen saanut kysellä hänen muistojaan ja kuulla hänen kerrontaansa lapsesta saakka. Hänen aineistonsa ei ole ollut mukana aikaisemmissa sukumuisteloissa siksi, että hänen arkistonsa oli Kuopiossa ja hänen kuolemansa jälkeen minulla.

Ryhtyessäni kiittämään kaikesta saadusta avusta ensimmäiseksi on lueteltava sukua muistelleiden ja kuvanneiden Levander-sisarusten ja heidän jälkeläistensä kirjoitukset.

Suvun vaiheiden muistelijoina ja heidän kirjoituksiaan:

Aija Kotilainen, Ina ja K. G. Levanderin tytär (1874–1967), opettaja, perheenäiti

- *Muistin murusia Levanderin suvusta*, 1949, moniste
- *Muistelmia Minna Canthista*, käsikirjoitus
- *Muistelmia Hanna Lignellistä*, käsikirjoitus
- *Lastenkasvatuksesta*, käsikirjoitus

Kerttu Stenberg, Väinö Levanderin tytär (1890–1972), luonnontieteiden opettaja Kuopion Tyttölyseossa

- *Levanderin suvun historiikkia*, 1949, moniste

Ilmari Levanto, Mikko Levanderin poika (1895–1971), dipl. insinööri

- *Muistoja Vanhoilta Hyviltä Ajoilta*, 1960-luku, moniste

Marketta Levanto, Mikko Levanderin pojantytär (1933 –), kasvatustieteiden lisen-siaatti, lehtori, tietokirjailija

- *Kuka oli K. G. Levander*, 1979, moniste

Leena Pikkarainen, Hanna Guseffin tyttärentytär (1934–2017), informaatikko

- *Kuka oli Ina Levander?* 1983, moniste

Sukuyhdistyksen toimittama, *Ina ja K. G. Levanderin lapset*, 1985, moniste

Aili Pesonen, Mikko Levanderin tytär (1908–2001), fil.maisteri

- *Vanhempieni Mikko ja Amanda Levanderin elämänvaiheita kuvin ja sanoin*, 1987, moniste

Tuula Kotilainen, Aija Kotilaisen pojantytär (1939–), musiikin opettaja, HuK, lehtori, tietokirjailija

- *Aija Kotilainen – född Levander*, 1964, käsikirjoitus
- *Levander-esitelmä*, 2013, käsikirjoitus

Tuula Kotilainen ja Seppo Kaira, Veikko Levanderin tyttärenpoika (1948–), merkonomi, mainoshoitaja (MAT)

- *Kolme sukua ja likööri*, 2012, moniste, julkaisu

Klaus Juvas, Hanna Guseffin pojanpoika (1954–), tekniikan lisensiaatti

- *Hannan päiväkirja kansalaissodan ajalta*, 2019, omakustanne
- *Leodor Guseffin muistelmat*, 2020, omakustanne

Elina Yli-Ketola, Väinön pojanpojan tytär (1946–), fil. maisteri

- *Levander*, 2018, Ifolor-julkaisu
- *Väinö*, 2019, Ifolor-julkaisu

Kirjoitustyössä lähtökohtana olivat olemassa olevat muisteludokumentit. Osalle lukijoista ne voivat olla tuttuja. Sukuhdistyksen alkuaikoina, 1970-luvulla, silloiset aktiiviset toimijat kuten yhdistyksen arkistoa koonnut Leena Pikkarainen, sihteerinä toiminut Katri Kaira ja puheenjohtaja Marketta Levanto välittivät ansiokkaasti jäsenkirjeissä kiinnostavia poimintoja säilyneistä kirjeistä. Niistä tärkeimpiä olivat Ina Levanderin muuttamat säilyneet kirjeet. Leena Pikkarainen suomensi niitä ja kirjoitti Inaa koskevan esityksensä *Kuka oli Ina Levander?* Kirjeitä olen siteerannut paljon tekstissäni ja osittain myös suomentanut niitä. Suomennoksen tekijä käy ilmi kunkin tekstin loppuun merkitsemistäni nimikirjaimista LP, TK.

Leena Pikkaraisen laatima esitys Inasta samoin kuin Marketta Levannon K. G. Levander -selvitys ovat arvokkaita avauksia päähenkilöiden tuntemiseen. Leenalla oli ollut sama hyvä tilanne kuin itselläni, että hän oli voinut kysellä asioita isoäidiltään Hanna Guseffilta.

Yllä mainittujen säilyneiden kirjeiden ja muiden dokumenttien parissa työskennelleet Aarne Levander ja Seppo Levanto tekivät hienoa työtä keräämällä ja arkistoimalla systemaattisesti käsiinsä tulleita sukuaineistoja. Niistä on ollut paljon apua.

Prosessi

Kirjoitustyön edetessä tapahtui väistämätön, varmasti tuttu kaikille tällaista työtä tehneille: nälkä kasvaa syödessä. Muistelmat kertoivat mutta herättivät myös kysymyksiä, joihin piti etsiä vastauksia. Palapeli monine aukkoineen ja puuttuvine paloineen ärsytti ja aktivoi. Pieni yksityiskohta saattoi olla avaimenreikä suureen näkymään. Rivit eivät enää riittäneet, piti päästä tutkimaan myös rivien välejä. –

Tässä vaiheessa tuli ongelmiaakin: rutiiniluontoinen arkistokysely saattoi tuottaa pommin veroisen vastauksen. Alkoi tuntua siltä, että palapelissä on ehkä aukkoja, joiden palat oli tarkoituksellisesti hävitetty. Salattiin jotain, ja tuttu perhetarina sai joltain osalta uudet kasvot. Sen ensimmäinen näytös, perheen elämä Loviisassa kahdenkymmenen vuoden ajan, sai paljon uutta sisältöä ja syvyyttä. Perhetarinaa edeltänyt huhukin kysymysmerkkeineen heräsi eloon, ja on edelleen mukana kuvassa.

Vaikka Levander-perheen tarina on pieni aihe, siihenkin mahtuu paljon elämän käänteitä. Tarina ei toisaalta ole ainutlaatuinen. 1800-luvun perheiden elämässä oli samanlaisia käänteitä niin maalla kuin kaupungeissa: syntymiä, lasten ja äitien kuolemia, puutetta, hyvää onnea, periaatteita, pysähtymistä, rakkautta, kunnioitusta, vihaa, vääryyttä, rakentamista, purkamista...

Tarinan suuri käännekohta, muutto Kuopioon, vaikuttaa muodostuneen nuorten kannalta onnelliseksi. Kuopio-osuudessa otin tavoitteeksi kuvata Levanderin lasten uutta kotia ja kotikaupunkia, Lignellin perhettä ja sen kuopiolaisia kontakteja. Alkuperäisenä kuopiolaisena sain todeta, että tutustuminen vuosisadan vaihteen kaupunkiin oli itsellenikin todellinen opintomatka. – Tämän jakson eräänlainen päähenkilö on väistämättä Hanna Lignell, o.s. von Pfaler, Inan vanhempi sisar. Hän oli merkittävä, vahva nainen niin kasvatusäitinä kuin koulutuksen ja sosiaalisten uudistusten asiantuntijana ja edistäjänä. Oli ilo suomentaa hänen kirjeitään ja saada samalla lukea myös selväjärkistä kuvausta esimerkiksi naisen asemasta avioliitossa ja lastenkasvatuksesta tuona aikana.

Yllä mainitut muistelut ovat siis olleet päälähteinä. Tietysti olen suhtautunut niihin myös kriittisesti silloin, kun olen löytänyt esimerkiksi keskenään ristiriitais- ta tai virheellistä tietoa. Tiedon hankinta, ”löydöt” ja miltei loputon tarkistaminen ovat vieneet aikaa. Samoin suomennostyö: kirjeiden ja dokumenttien vanha ruotsin kieli ja käsialojen tulkinta oli aikaa ja voimia vievää.

Virheiltä ei voi välttyä. Osasyys tähän on tiedon puute ja tiedon laatu. Vaikka netti nykyään helpottaa tiedon hakua, juuri sen suhteen saa olla hyvin varovainen.

Jos joku sukulaisista löytää kellaristaan laatikollisen sukuun liittyviä kirjeitä ja dokumentteja, saattaa moni asia muuttua täysin! Tästä oli huolissaan aktiivinen ja paljon aikaan saanut Seppo Levanto, joka vaimonsa Lean kanssa teki siinä mielessä erinomaista sukututkimustyötä, että hän ei tyytynyt vain olemassa olevaan aineistoon, vaan asetti kysymyksiä, pohti vaihtoehtoja ja pyrki löytämään vastauksia. Tällä linjalla olen itsekin yrittänyt toimia.

Voi sitä huomispäivää, jona ei enää lueta kirjoja – ja tätä päivää, jona ei enää kirjoiteta kirjeitä. Miten, mistä saadaan tietoa...?

Kiteytän vielä kirjoitustyöni periaatteita:

Aikaisemman tiedon tarkistaminen ja täydentäminen. – Uusien, mahdollisimman luotettavien tietojen hankkiminen. – Sukuaineiston autenttisten sitaattien käyttö. – Lähteiden suomentaminen. – Tarinan tapahtumien taustoittaminen kar- toittamalla ajankuvaa ja ympäristöä sekä asioiden syitä ja seurauksia. – Tarinan ja tiedon kannalta tärkeiden naisten vahvan roolin huomioon ottaminen ja tuominen esiin. – Omien johtopäätösten ja selitysten tarjoaminen, mahdollisimman hyvin perusteltuina.

Kiitosten aika

Tellervo Krogerus, Kristiina (Kiti) Pihlaja ja Joel Pihlaja ovat auttaneet työni viimeistelemisessä kirjaksi, Tellervo kielentarkastajana ja korvaamattomana kommentaattorina. Kiti ja Joel ovat toteuttaneet kirjan taiton. Sukulaisista myös Klaus Juvas ja Seppo Kaira ovat osallistuneet työhön antamalla tietoja, samoin Pekka Porkka, joka antoi käyttööni isoisänsä Aarne Levanderin keräämää runsasta tietoa-aineistoa. Kiitän myös työtäni aktiivisesti seurannutta K. G. Levander -sukuyhdistyksen johtokuntaa.

Kimmo Salmio on ollut toinen korvaamaton auttaja, ”tietokone-enkelini”. Kirjasto- ja arkistoalan tuntijoina ovat arvokasta apua antaneet Helena Järvinen ”*Välskäärin juttuihin*” syventymisessä SKS:ssä, Kuopion rakennushistoriaan perehtymisessä Helena Rieki, Kuopion historiaan liittyvän tiedon hakemisessa ja kirjan kuvituksen kokoamisessa intendentti Pekka Kankkunen sekä Arja Ollila Hauhoa koskevan kuvituksen hankinnassa. Heidän rinnallaan kiitän monen laitoksen, viraston ja järjestön ystävällistä henkilökuntaa. Näitä ovat Kuopion museo, Kuopion kaupunginarkisto, Joensuun maakunta-arkisto, Kansallismuseo, Loviisan museo, Lohjan museo sekä Kuopion NNKY.

Vielä kiitän hyvää naapuria Viveka Mattlinia, joka auttoi alkuun vanhan ruotsin kielen ongelmien tulkitsemisessa, ja vanhoja ystäviä, serkkuja, pikkuserkkuja ja muita sukulaisia tuesta ja myötäelämisestä.

Kuvia olen saanut monista lähteistä. Mikäli kuvan yhteydessä ei ole merkintää lähteestä, se on peräisin omasta kotiarkistostani.

Helsingissä 15.9.2023

Tuula Kotilainen

Loviisasta *Ta' hit* Kuopioon
hela buntten!

K. G. ja Ina Levanderin
perheen tarina

Kirjan sukutarinan teemat ovat ajattomia:
kantaisän ja kantaäidin traagiset kohtalot,
orpo lapsisarja, hyviä sukulaisia, vahvoja
naisia, salattuja tapahtumia, kulttuuritahtoa
ja rahapulaa. Tapahtumien näyttämöinä ovat
Hauho, Lohja, Koski Hl, Loviisa ja Kuopio.

Tuula Kotilainen on koonnut Karl Gustaf
Levanderin ja Ina von Pfalerin tarinasta ja
heidän perheensä vaiheista kiinnostavan
ja koskettavan kertomuksen. Sukuarkiston
dokumentit täydentyvät uudella tiedolla,
elävillä ajankuvilla ja uusilla tulkinnoilla.

Tuula Kotilainen on K. G. ja Ina Levanderin
tyttärenpojan tytär. Hän on toiminut sekä
musiikinopettajana Helsingissä että lehtorina,
koulutuskeskuksen johtajana ja vararehtorina
Sibelius-Akatemiassa. Hän on työskennellyt
myös freelancetoimittajana ja tietokirjailijana.

ISBN 978-952-94-8315-0

